

Asia: VN/32825/2024

Hallituksen esitys eduskunnalle opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Hallituksen esitys eduskunnalle opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi

Laki kulttuuriperintövirastosta

“Asiantuntijan” sijaan “viranomainen”

Museoviraston nimi on selkeä ja vakiintunut, joten sitä ei tule nimetä uudestaan Kulttuuriperintövirastoksi.

Nykyisessä laissa Museovirasto on kulttuuriperinnön ja -ympäristön suojelusta vastaava asiantuntijaviranomainen (Laki Museovirastosta 282/2004, 2§ 1.mom.). Lakiesityksessä Kulttuuriperintöviraston toimialaa (1§) ja tehtäviä (2§) koskevissa pykälissä ei ole kulttuuriympäristön suojelussa ja valvonnassa (2§ 1.mom.) sanaa "viranomainen" vaan sana "asiantuntija". Suomessa ei olisi kulttuuriympäristön osalta enää suojelun asiantuntijaviranomaista. Uudessa rakentamislaisissa on annettu tehtäviä museoviranomaiselle (66 §, Lausunto purkamis- ja maisematyöluvasta sekä rakentamisluvasta). Museoviranomaisen puuttuminen tulee aiheuttamaan epäselvän tilanteen kulttuuriympäristön suojelua koskeviin maankäyttö- ja rakennushankkeisiin.

Uudistetun museolain (314/2019) soveltaminen käytäntöön on osoittanut, että kirjaukset toimijoiden rooleista ovat merkityksellisiä. Asiantuntijoita ei tarvitse kutsua kaikkiin neuvotteluihin, joihin museoviranomainen on kutsuttava, eikä heiltä ole pakko pyytää lausuntoja. Ero museoviranomaisen roolissa ja lausuntojen painavuudessa on merkittävä.

Ehdotamme korvattavaksi sanan "asiantuntija" sanalla "asiantuntijaviranomainen":

- 1) toimia kulttuuriperinnön ja -ympäristön suojelun asiantuntijaviranomaisena

Kansallisomaisuuden kartuttaminen on määrättävä viraston tehtäväksi

Lakiesityksessä Kulttuuriperintövirastolta karsitaan yksi Museoviraston keskeisistä tehtävistä: huolehtia kulttuurihistoriallisen kansallisomaisuuden kartuttamisesta, hoidosta ja näytteilläpidosta. Kenen tehtävä on huolehtia jatkossa kulttuurihistoriallisen kansallisomaisuuden kartuttamisesta? Tämä on kriittinen kysymys ajassa, jossa purkamisvimmassa tuhotaan arvokkaita kohteita, joita ei ikänsä puolesta vielä nähdä kulttuuriperinnöksi. Ei riitä, että kulttuuriomaisuuden kartuttaminen mainitaan viraston toimialaa käsittelevässä pykälässä (1§). Se pitää olla mainittuna myös viraston tehtävissä (2§) ja nimenomaan asiantuntijaviranomaisena.

Riittävät resurssit on taattava

Museoviraston resursseja on karsittu viime vuosina niin paljon, että sen lakisääteisetkin toiminnot ovat uhattuna ja sen edellytykset palvelella museokenttää ja aluemuseoita kulttuuriympäristökysymyksissä ovat heikentyneet. Museoviraston tehtäviä on siirretty kunnille ja aluemuseoille, jotka hoitavat tehtäviä vaihtelevin resurssein. Toiminnan riippumattomuuden ja tasapuolisuuden turvaamiseksi Kulttuuriperintövirastolle on määrättävä asema asiantuntijaviranomisena ja taattava riittävät resurssit rakennusperinnön hoitoon ja suojeluun.

Arkkitehtuurin alan osaamistarvekyselyn mukaan (2023) arkkitehtuurin alan osaajien tarve korostuu vuosikymmenen kuluessa kunnissa, kun iso osa nykyisistä kunta-alan arkkitehdeista eläköityy. Nykyisestä suhdannetilanteesta huolimatta, pitkällä tähtäimellä on nähtävissä pula arkkitehdeista. Tarve museoviranomaisen tarjoamalle tuelle ja ohjaukselle kulttuuriympäristön suojelua koskevissa maankäyttö- ja rakennushankkeissa tulee kasvamaan.

Laki kulttuurivirastosta

OKMn virastouudistuksessa TAIKE ja KAVI yhdistetään Kulttuurivirastoksi, johon henkilöstö siirtyy vanhoina työntekijöinä. Samalla muutetaan Taiteen edistämiskeskuksen luottamushenkilöorganisaatiota.

Taideneuvosto, valtion taidetoimikunnat ja alueelliset taidetoimikunnat korvataan uudella Taide- ja kulttuurineuvostolla, johon kuuluu puheenjohtajan lisäksi 6-10 jäsentä ja enintään 4 varajäsentä. Neuvosto voi käyttää apunaan asiantuntijapankkia ja asiantuntijapaneeleita, jotka kootaan tapauskohtaisesti.

Neuvoston jäsenten tulee edustaa taiteen ja kulttuurialojen asiantuntemusta laaja-alaisesti. Neuvoston pienen joukon asiantuntemus ei voi kattaa riittävän laajasti eri näkökulmia. Tällä hetkelläkin Valtion taideneuvostossa ei ole arkkitehtuurin edustajaa. Pienelle, kenties poliittisesti nimetylle joukolle kertyy paljon valtaa, mikä voisi olla uhka taiteen autonomialle. Lakiin tai sen perusteluihin tarvitaan vähintäänkin merkintä, että neuvostossa tulee aina olla myös taiteen tekemisen asiantuntemusta. Keskeisiä taide- ja kulttuurijärjestöjä pitää kuulla sitä nimitettäessä.

Taiteenalakohtaiset ja alueelliset taidetoimikunnat lakkautetaan. Toimikunnissa on ollut 175 luottamushenkilöä (2024-2025) ja niistä on muodostunut laaja vertaisarviointiverkosto ja suora kontakti taiteen kenttään ja taiteen tekijöihin. Asiantuntijapankit ja -raadit mahdollistavat laaja-alaisen ja aiempaa joustavamman rakenteen, mutta niitä ei ole pakko käyttää. Yhdymme Suomen Taiteilijaseuran vaatimukseen lisätä velvoittava vertaisarvioinnin periaate lakiin. Se olisi tae sille, että asiantuntijapankit tai niitä vastaava menettelytapa todella otettaisiin käyttöön. Vertaisarvioinnin järjestäminen ei näin ollen jäisi pelkästään taide- ja kulttuurineuvoston hyvän tahdon varaan.

Avoimuuden ja ennakoitavuuden vuoksi olisi tärkeää säätää taide- ja kulttuurineuvoston sekä asiantuntijaraatien välisestä toimivallasta koskien esimerkiksi sitä, voiko taide- ja kulttuurineuvosto puuttua yksittäiseen taiteilija-apurahaan koskevaan päätökseen.

Taiteenedistämiskeskuksen tehtävänä on ollut myös tehdä opetus- ja kulttuuriministeriöstölle esitys koko taiteen alan määrärahoista valtion talousarvioon. Tämä tehtävä tulee määrätä Kulttuurivirastolle, koska asiantuntijuus on siellä, ei opetus- ja kulttuuriministeriössä. (2 § Tehtävät)

Taiteen edistämiskeskuksen asiantuntijavirasto muuttuu Taide- ja kulttuurineuvostoksi, joka on "asiantuntijaelin taide- ja kulttuuripoliittisissa asioissa". Muutoksessa tulee turvata syvälinen taiteen ja kulttuurialojen asiantuntemus neuvostossa. Kulttuurivirastosta ei saa muodostua pelkästään taide- ja kulttuurialan ylätasoinen strateginen toimija, jolta puuttuu vahva side kenttään ja eri taiteen lajeihin.

Asko Takala
puheenjohtaja

Arja Lukin
pääsihteeri

Suomen Arkkitehtiliitto SAFA on suomalaisten arkkitehtien ammatillinen ja aatteellinen yhteisö, joka toimii arkkitehtuurin ja laadukkaan elinympäristön puolesta. Arkkitehtiliittoon kuuluu 3800 arkkitehtia ja arkkitehtiopiskelijaa. SAFA mm. julkaisee Arkkitehti-lehteä ja jakaa vuosittain palkintoja – näkyvimpänä niistä Arkkitehtuurin Finlandia -palkinto sekä tarjoaa asiantuntijapalvelua arkkitehtuurikilpailujen järjestäjille. SAFA on Akavan jäsenjärjestö ja Euroopan arkkitehtineuvoston (ACE) jäsen.

Korpelainen Heini
Suomen Arkkitehtiliitto